

Ο μηχανικός Περικλής Σ. Σταυρίδης: Ένας Καππαδόκης στις Σέρρες

Λίλα Θεοδωρίδου-Σωτηρίου*

Για τον Περικλή Σταυρίδη του Σταύρου (1893-1962) ήξερα λίγα πράγματα, κυρίως όσα έστειλε ο ίδιος στις 2 Ιουνίου 1926 στην Τεχνική Επετηρίδα του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος. Έμαθα περισσότερα όταν γνώρισα τον εγγονό του Paul Astin το καλοκαίρι του 2016 και κυρίως όταν διάβασα την αυτοβιογραφία της κόρης του Λένας Σταυρίδη-Astin με τίτλο «The Road from Serres. A feminist Odyssey» (2014).

Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Ικόνιο της Μικράς Ασίας. Ήλθε στην Ελλάδα μόνος του, πριν την Μικρασιατική Καταστροφή, για να σπουδάσει πολιτικός μηχανικός στο Ε.Μ.Π Αποφοίτησε το 1918 σε ηλικία 25 ετών και αμέσως άρχισε να εργάζεται στις Τεχνικές Υπηρεσίες του ελληνικού κράτους και ειδικότερα στην Βόρειο Ελλάδα (Θεσσαλονίκη, Σέρρες), που μόλις λίγα χρόνια πριν είχε προσαρτηθεί και είχε επείγουσες ανάγκες αναδιοργάνωσης και συμπόρευσης με τις δομές του νεοελληνικού κράτους. Ξεκίνησε ως προϊστάμενος συνεργείου τοπογραφήσεως και κτηματογραφήσεως Θεσσαλονίκης το διάστημα 1918-1921 και αμέσως μετά ήλθε στις Σέρρες στο Γραφείο Νομομηχανικού Σερρών.

Η δράση του ως μηχανικού στην περιοχή Σερρών (1921-1940)

Ο Σταυρίδης ήλθε στις Σέρρες μαζί με το κύμα των μηχανικών, των

*Αρχιτέκτων, Καθηγήτρια στο Τμήμα Γεωπληροφορικής και Τοπογραφίας του ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας.

Το ζεύγος Σταυρίδη στις Σέρρες το 1926. Πιθανόν στην κοιλάδα Αγίων Αναργύρων (αρχείο Paul Astin).

Η οικογένεια Σταυρίδη φωτογραφημένη στις Σέρρες το 1933 (αρχείο Paul Astin).

οικοδομικών συννεργειών και των επιχειρηματιών, που εισέρρευσαν στην πόλη αμέσως μόλις διαφάνηκε η προοπτική της εκ νέου ανοικοδόμησης της πυρκαϊκαστης περιοχής. Η σχεδόν ταυτόχρονη έλευση των πολυάριθμων προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής και τα έργα στέγασής τους από την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ) μετέτρεψαν την πόλη σ' ένα εκτεταμένο εργοτάξιο. Εργάστηκε το 1921-1923 στο γραφείο Νομομηχανικού, στη συνέχεια ως ιδιώτης μηχανικός το διάστημα 1923-1928 ασχολήθηκε με μελέτες και επιβλέψεις κοινοτικών έργων στο νομό Σερρών (ιδίως υδρεύσεων) και με οικοδομικές εργασίες στην περιοχή της πυρκαϊκαστου. Το διάστημα 1928-1930 υπηρέτησε ως αρχιμηχανικός του Δήμου Σερρών, είχε δηλαδή άμεση γνώση των διαδικασιών μετασηματισμού της πυρκαϊκαστου και της ανέγερσης σημαντικών κτιρίων της πόλης.

Ο Περικλής Σταυρίδης ως οικογενειάρχης

Εν τω μεταξύ, παντρεύτηκε την Σωτηρία Μπουκουβάλα, κόρη του εγκατεστημένου στις Σέρρες εύπορου εμπόρου Ιωάννη Μπουκουβάλα, με καταγωγή από τα Άγραφα. Τα αδέρφια της, ο Ευριπίδης και Αθανάσιος Μπουκουβάλας, διακεκριμένοι δικηγόροι των Σερρών, τον σύστησαν στην Σωτηρία, με σκοπό να τους παντρεύσουν. Παντρεύτηκαν το 1926, όταν ο Περικλής ήταν ήδη 32 χρονών και η Σωτηρία Μπουκουβάλα μόλις 19.

Στις αρχές του 1928 ο Σταυρίδης αγόρασε δύο οικοπέδα στην πυρκαϊκαστου, στα οποία ανήγειρε το 1930 ιδιόκτητη κατοικία. Πρώτα αγόρασε από δημοπρασία της Ε.Τ.Ε το οικόπεδο 27/10 πρώην ιδιοκτησία του Χατζή Ιβούσι Κιρλή Τσοραπτοσί, επιφάνειας 274,59 τ.μ. αξίας 34.000 δρχ.¹ Λίγο μετά αγόρασε το συνεχόμενο οικόπεδο 27/11 του ανταλλαγέντος Καρά Οσμάν Ταξιλάρ, επιφάνειας 274,52 τ.μ², αξίας 30.000 δρχ. Τα δύο οικοπέδα του Σταυρίδη βρισκόνταν σ' ένα προνομιακό πολύγωνο στην συνοικία Αγίου Βλασίου. Στο ίδιο πολύγωνο βρισκόταν το οικόπεδο 27/7, που απέκτησε από την Ε.Τ.Ε το ίδιο διάστημα ο γιατρός Ιπποκράτης Μακρής από την Αρτάκη της Μικράς Ασίας³, και το οικόπεδο 27/8, που ανήκε στον επίσης γιατρό Γεώργιο Χατζημιχαήλ.

1. ΥΠ-Σ, τ. 11ος /4520/2-2-1928/34.000 δρχ. /αρ. συμβολαίου 20.115 Κ. Τριανταφυλλόπουλου Αρχικός τίτλος με αρ. 97 εκδοθείς στις 15.03.1927. Ως διηγόρος παρέστη ο Ευριπίδης Μπουκουβάλας.

2. Αρχικός ιδιοκτήτης Χατζή Αλής Ξυλέμπορος. Πουλήθηκε από την Ε.Τ.Ε αρχικά στο Γ. Ν. Μόσχο έμπορο, δυνάμει του με αρ. 20.070 /20-1-1928 πωλητηρίου συμβολαίου του Κ. Τριανταφυλλόπουλου. Ο Μόσχος το μεταπώλησε άμεσα στον Περικλή Σταυρίδη δυνάμει του με αρ. συμβολαίου 4590/ 2-3-1928/ αρ. συμβολαίου 1037 του συμβολαιογράφου Κ. Δ. Κατσάνου/ ποσό 30.000 δρχ.

3. Για τον γιατρό, πολιτικό και λόγιο Ιπποκράτη Κ. Μακρή βλ. Μιχάλης Ιω. Σωτηρίου, «Ιπποκράτης Κ. Μακρής, Ο δρόμος προς τις Σέρρες», erproodos, 15.03.2017.

Ο Περικλής Στανυρίδης
σε μεγάλη ηλικία
(αρχείο Paul Astin).

Οικογενειακές στιγμές (αρχείο Paul Astin).

Τα οικόπεδα 10 και 11 του Στανυρίδη στο ΟΠ 27. Βορειοδυτικά της σημερινής πλατείας ΙΚΑ (πρώην πλατείας Δημοκρατίας).

Στις 2 Μαΐου 1928 ο Σταυρίδης αγόρασε από τον Αλέξανδρο Πορτοκάλη ζαχαροπλάστη ένα μικρό οικόπεδο 32,85 τ.μ. στο Ο.Π 183 (183/26) της «Νέας Αγοράς» αντί 15.000 δρχ.⁴ Το 1929 αγόρασε από την Ε.Τ.Ε δύο ακόμη οικόπεδα ανταλλαξίμων Οθωμανών στην πυρίκαυστο: το 54/16 (αξίας 19.200 δρχ.), πρώην ιδιοκτησία της χήρας Καγιά Χανούμ, με ομολογίες ανταλλαξίμων,⁵ το οποίο μεταπώλησε λίγες μέρες μετά αντί 20.000 δρχ. μετρητοίς⁶ και το 50/16 οικόπεδο, πρώην ιδιοκτησία του Νουρί Εφέντη, το οποίο αγόρασε επί πιστώσει, με συνδυασμό μετρητών και ομολογιών, και το κράτησε μέχρι το 1953⁷. Αξιοσημείωτο ότι τα δύο τελευταία τα αγόρασε καταβάλλοντας ένα μικρό ποσό σε μετρητά και το υπόλοιπο σε ομολογίες δανείων ανταλλαξίμων 3 δις 30% 1926. Οι παραπάνω αγορές στην πόλη των Σερρών εκ μέρους του Σταυρίδη, καταδεικνύουν πρώτον, ότι είχε στα χέρια του ομολογίες ανταλλαξίμων μεγάλης αξίας, γεγονός που πιθανόν να συνδέεται με τη σημαντική περιουσία που εγκατέλειψε η οικογένεια του στην Μικρά Ασία και δεύτερον, ότι είχε αποφασίσει να συνδεθεί στενά με την πόλη.

Το διάστημα 1930 μέχρι το 1932 ο Σταυρίδης αλλάζει πάλι εργασιακό χώρο. Γίνεται προϊστάμενος της Μηχανικής Υπηρεσίας Κοινοτήτων Νομού Σερρών (σημερινή ΤΥΔΚ)⁸. Είναι ένα νευραλγικό πόστο, για την εποχή του, αν λάβει κανείς υπόψη του τα σημαντικά γεγονότα που συμβαίνουν στις επαρχιακές κωμοπόλεις, όπως η ανοικοδόμηση της Νέας Ηράκλειας (1930), η εκπόνηση του νέου σχεδίου Σιδηροκάστρου (ΦΕΚ 311/15.9.1934) κ.λπ. Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι ο Σταυρίδης είχε μια άμεση εμπειρία τόσο των τεχνικών έργων που εκτελέστηκαν στην ύπαιθρο, όσο και στην πρωτεύουσα του νομού Σερρών. Ήταν ενεργά παρών όλη την δεκαετία 1924-1934, την «χρυσή εποχή» από την άποψη της ανοικοδόμησης των Σερρών. Όχι μόνο γιατί τότε υλοποιήθηκε το σχέδιο πόλης με ταχείς ρυθμούς, αλλά και γιατί παρά το κραχ του 1929, στην περιοχή εισέρευσαν κεφάλαια μέσω της Εθνικής Τράπεζας, που χορηγούσε στεγαστικά δάνεια με ευνοϊκούς όρους στους πυρόπληκτους. Επιπλέον από το

4. ΥΠ-Σ τ. 12ος /4851/2-5-1928 αγορά/15.000 δρχ. Ο Πορτοκάλης το είχε αγοράσει από τον Δήμο Σερρών ένα χρόνο πριν (στις 10-2-1927) αντί 2.709 δρχ. Ο Σταυρίδης το πούλησε στις 30-10-1939 αντί 100.000 δρχ. (ΥΠ-Σ, τ. 29, αρ. 13060).

5. ΥΠ-Σ, τ.15^{ος} αρ. μεταγραφής 6349/ αγορά 19.200 δρχ. (19.000 σε ομολογίες ανταλλαξίμων και 200 δρχ. μετρητά)

6. Το αγόρασαν τοις μετρητοίς οι συνεταίροι φωτογράφοι Αλέξανδρος Ι. Πέννας και Πέτρος Δαϊρετζόπουλος (ΥΠ-Σ, τ.15ος /6357/20-11-1929).

7. Η πώληση έγινε στις 17-12-1953 αντί 5 εκατ. δρχ. μετρητά στον Δημήτριο Β. Γεωργιάδη. Τον Σταυρίδη, που είχε ήδη μετακινηθεί στην Θεσσαλονίκη, εκπροσώπησε ο Βασ. Κωστήας (ΥΠ-Σ, τ. 35^{ος}, αρ. μεταγραφής 15854/17.12.1953).

8. Βλ. ιδιόγραφο σημείωμα του Περικλή Σταυρίδη με ημερομηνία 5-7-1932 κατατεθειμένο στο Μητρώο ΤΕΕ.

1925 και μετά, η Εθνική Τράπεζα διαχειρίστηκε επιτυχώς την μεταβίβαση της μουσουλμανικής ανταλλαξιμού περιουσίας σε νέους ιδιοκτήτες μέσω πλειοδοτικών δημοπρασιών, ενθαρρύνοντας τις αγορές ακινήτων από ευπόρους πρόσφυγες και δημιουργώντας κλίμα ασφάλειας και ευφορίας.

Ο Περικλής Σταυρίδης και η μοναχοκόρη του Λένα

Εν τω μεταξύ, το 1928 γεννήθηκε ο γιος του Αλέκος και το 1932 η αγαπημένη μοναχοκόρη του Λένα, από το βιβλίο της οποίας αντλούμε πολλά στοιχεία για τον ίδιο. Η Λένα περιγράφει τον πατέρα της ως ένα ντροπαλό, εσωστρεφή άντρα που μιλούσε χαμηλόφωνα, τουρκικά συνήθως, και ότι τα ελληνικά του ήταν περιορισμένα. Σύμφωνα με την Λένα, ενασχολήσεις του ήταν το διάβασμα, το γράψιμο και η ακρόαση κλασικής μουσικής. Ήξερε καλά Γερμανικά. Η κοινωνική του ζωή στις Σέρρες περιοριζόταν στον στενό οικογενειακό και συγγενικό του κύκλο. Όσον αφορά το γράψιμο, τους έλεγε, ότι ετοιμάζει μια τεχνική μονογραφία, την οποία τα παιδιά του δεν βρήκαν ποτέ. Του άρεσε επίσης να γράφει στα περιθώρια του λεξικού του με μικρά γράμματα αντίστοιχες λέξεις στα Αγγλικά και Γερμανικά.

Η Λένα Σταυρίδου μαθήτρια στην Θεσσαλονίκη και στην Αμερική.

Το σπίτι του στις Σέρρες (Αριστοτέλους και Γενναδίου)

Η Λένα περιγράφει το διώροφο πατρικό της σπίτι στις Σέρρες μ' έναν μαγικό τρόπο. Η «κρεβατοκάμαρα των γονιών μου ήταν ευρύχωρη με βεράντες στις δύο πλευρές της». Μωβ πασχαλιές σκαρφάλωναν στον όροφο γύρω από τις κολώνες του μπαλκονιού. Είχε τρεις κήπους περιφραγμένους με μεταλλικά κάγκελα: έναν μεγάλο ανθόκηπο και δύο ακόμη προ-

σεγγίσιμους με σκαλάκια. Είχε ένα παρτέρι με φράουλες, οπωροφόρα δέντρα, και πολλά λαχανικά⁹. Η μυρωδιά των λουλουδιών, παρέμεινε ως ευχάριστη ανάμνηση στο μυαλό της Λένας Σταυρίδη μέχρι το τέλος της ζωής της. Μάς περιγράφει όμως και το εσωτερικό του σπιτιού. Το σαλόνι με τα βαριά έπιπλα σε κόκκινο βελούδο ήταν συνήθως κλειστό και μυστηριώδες. Αντίθετα το καθημερινό ήταν το κέντρο της οικογενειακής ζωής με το πολύχρωμο χαλί και την αγαπημένη πολυθρόνα της μητέρας της δίπλα στην σόμπα. Η τραπεζαρία ήταν κοντά στην κουζίνα, ενώ τα αυγά για το απογευματινό «χτυπητό αυγό με κακάο», το προμηθεύονταν κατευθείαν από το κοτέτσι της πίσω αυλής.

Κοντά στο σπίτι του Σταυρίδη ήταν το σπίτι-κλινική του γνωστού χειρουργού Ιπποκράτη Μακρή από την Αρτάκη Κυζίκου Μικράς Ασίας. Στις αναμνήσεις της Λένας περιλαμβάνεται και ο γιατρός καβάλα στο λευκό του άλογο, με τα στρογγυλά γυαλιά του και τη γκρι ρεντιγκότα του, να περιδιαβαίνει την πόλη για κατ' οίκον επισκέψεις. Αναπολεί ακόμη και τη δυνατότητα που της έδωσε ο Μακρής να παρακολουθήσει μια εγχείριση αφαίρεσης σκωληκοειδίτιδας, κατόπιν δικής της επιθυμίας και επιμονής.

Οι ευτυχισμένες αναμνήσεις της Λένας Σταυρίδη, διακόπτονται βίαια από τον ερχομό του πολέμου. Τελευταία ανάμνηση η βιαστική αναχώρηση με δύο βαλίτσες για την Αθήνα, χωρίς να μπορέσει να πάρει μαζί της την αγαπημένη της κούκλα. Σημειώτέο ότι τα γυναικόπαιδα των οικογενειών Σταυρίδη-Μπουκουβάλα, είχαν μόλις επιστρέψει στις Σέρρες από τα Άγραφα, την πατρίδα του παππού τους, όπου είχαν καταφύγει για ένα χρόνο (1939-1940), γιατί υπήρχε διάχυτη ανησυχία για την έκρηξη του πολέμου. Έτσι, λίγες μέρες μετά το ΟΧΙ, η Σωτηρία, ο Αλέκος, η Λένα, μαζί με την αδελφή της Σωτηρίας, την Ελευθερία Μπουκουβάλα συζ. Β. Παπαβασιλείου¹⁰ και το μικρό γιο της Κώστα, μετακινήθηκαν βιαστικά στην Αθήνα, αφήνοντας πίσω όλα τα υπάρχοντά τους. Εκεί παρέμειναν για ενάμιση χρόνο φιλοξενοούμενοι σ' ένα μικρό διαμέρισμα. Ο Περικλής Σταυρίδης και οι δύο κουνιάδοι του είχαν επιστρατευτεί. Ο Περικλής τοποθετήθηκε σ' ένα γραφείο στη Θεσσαλονίκη, ενώ οι αδελφοί Μπουκου-

9. Υπάρχει η περιγραφή σπιτιού στο συμβόλαιο πώλησης: «οικία συγκείμενη του μεν κάτω ορόφου αυτής εκ τριών δωματίων, σαλονιού, κουζίνας, λουτρού και αποχωρητηρίου του δε άνω ορόφου εκ τεσσάρων δωματίων, σαλονιού, κουζίνας, λουτρού και αποχωρητηρίου». Αναφέρει επίσης ότι η οικοδομή ανεγέρθηκε δια ιδιών αυτού εξόδων το έτος 1930. Κατά την χρονική στιγμή της πώλησης (1961) ο άνω όροφος ήταν κενός, ο δε κάτω ήταν μισθωμένος στον πολιτικό μηχανικό Νικόλαο Αγαγιώτη, κάτοικο Σερρών (ΥΠ-Σ, τ. 51ος /24344/14.04.1961 /200.000 δρχ.).

10. Η Ελευθερία Μπουκουβάλα ήταν σύζυγος του δικηγόρου Σερρών Βασιλείου Παπαβασιλείου και μητέρα του οικονομολόγου Κωνσταντίνου Β. Παπαβασιλείου (γενν. 1939). Το 1968 μεταπωλεί το οικόπεδο με αρ 20/5 επί της οδού Κύπρου, που έχει κληρονομήσει από τον άνδρα της στις Σέρρες (αρ. μεταγραφής 36610/15-7-1968). Στο συμβόλαιο πώλησης εμφανίζεται ως κάτοικος Αθηνών (Στουρνάρα 51)

βάλα μετέβησαν στο μέτωπο της Αλβανίας¹¹.

Η οικογένεια Σταυρίδη ενώθηκε ξανά το 1941 στη Θεσσαλονίκη. Συγκατοίκησαν με τα πεθερικά του, Ιωάννη και Ελένη Μπουκουβάλα, τον κουνιάδο του Βασίλη Μπουκουβάλα και τον γιο του Ιωάννη (συνολικά 8 άτομα) σ' ένα μικρό διαμέρισμα στην περιοχή Ευζώνων, ενώ το σπίτι τους στις Σέρρες είχε λεηλατηθεί από τους Βουλγάρους. Η Λένα πήγε στο γυμνάσιο στη Θεσσαλονίκη (1942-1949) και παράλληλα παρακολουθούσε μαθήματα πιάνου. Υπήρξε εξαιρετική μαθήτρια. Σπούδασε παιδαγωγικά στη Θεσσαλονίκη και ο αδελφός της Αλέκος¹² γιατρός. Τελικά, η Λένα αναχώρησε το καλοκαίρι του 1951 σε ηλικία 19 ετών, με το ιταλικό πλοίο *LaGuardia*, για περαιτέρω σπουδές στο *Adelphi College* στην Αμερική. Την εγγύηση 1000 δολαρίων για τις σπουδές της κατέθεσε ο Έλι (Ηλίας) Αγνίδης, ο εγκατεστημένος στην Νέα Υόρκη αδελφός της γιαγιάς της (από την πλευρά του πατέρα της), εύπορος μηχανικός και γνωστός ήδη εφευρέτης¹³. Στη Νέα Υόρκη ζούσαν εκείνη την εποχή και άλλα δύο αδελφια της γιαγιάς της, οι διακεκριμένοι Αθανάσιος Αγνίδης (διπλωμάτης και γραμματέας του ΟΗΕ)¹⁴ και Νικόλαος Αγνίδης (καθηγητής και χρηματιστής). Η ζωή της Λένας στην Αμερική έχει εξιστορηθεί γλαφυρά από την ίδια και μπορεί κανείς να την ανατρέξει μέσα από το βιβλίο της. Έκανε σπουδαία καριέρα ως καθηγήτρια στο UCLA και μια θαυμάσια οι-

11. Απ' όσο κατάφερα να εντοπίσω ο Ευριπίδης Ι. Μπουκουβάλας εξέδωσε δύο βιβλία: 1. Κ.Κ.Ε. Μορφή-επιδώξεις-μέθοδοι δράσεως αυτού, εν Θεσσαλονίκη, 1945 και 2. Το αρματολίκι των Αγράφων, Αθήνα 1980.

12. Και ο Αλέκος έφυγε από την Ελλάδα, λίγο αργότερα. Αρχικά στο Βανκούβερ του Καναδά και στην συνέχεια στο Πίτσμπουργκ των ΗΠΑ, όπου εργάστηκε ως κλινικός γιατρός.

13. Ο Ellie P. Aghnides (1901-1988) ήταν μηχανικός-μηχανολόγος. Πατεντάρισε πολλές εφευρέσεις του από τις οποίες κέρδισε πολλά χρήματα. Γνωστό είναι το αμφίβιο όχημα με την ονομασία *Rhino*, το πρωτότυπο του οποίου κατασκευάστηκε το 1954 στην Ινδιανάπολη και εντυπωσίασε.

14. Ο Αθανάσιος Αγνίδης (1889-1984) φοίτησε στην Μεγάλη του Γένους Σχολή και στην Σορβόννη. Συνδέθηκε με την Κοινωνία των Εθνών της οποίας υπήρξε διακεκριμένος εμπειρογνώμων. Από την θέση αυτή ο Αγνίδης βοήθησε αποφασιστικά στην Διεθνή οικονομική αρωγή για την αποκατάσταση των προσφύγων. Το 1936, στα πλαίσια της Κ. τ. Ε. οργάνωσε την συνδιάσκεψη του Montreux που επανεξέτασε το Διεθνές καθεστώς των Στενών των Δαρδανελλίων. Το 1942 διορίστηκε από την εξόριστη κυβέρνηση Τσουδερού στο Κάιρο, μόνιμος υφυπουργός Εξωτερικών και λίγο αργότερα στην κρίσιμη θέση του Έλληνα πρεσβευτή στο Λονδίνο. Το 1947 ορίστηκε μέλος του φροντιστηρίου του Διεθνούς Δικαίου της Χάγης, ενώ επί 17 συναπτά έτη διετέλεσε πρόεδρος επιτροπών του Ο. Η. Ε. (βλ. Μαρκεζίνης, Σπύρος, *Πολιτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος (1828 – 1964)*. Δημοσίευσε την μελέτη του *The Ecumenical Patriarchate of Constantinople in the light of the Lausanne Treaty*, New York 1964.

κογένεια με δύο γιους και τρεις εγγονές.

Ας επιστρέψουμε όμως στον Περικλή Σταυρίδη. Πέθανε το 1962 σε ηλικία 69 ετών στη Θεσσαλονίκη, μετά από μακρόχρονη ασθένεια. Ένα χρόνο πριν, είχε προλάβει να πουλήσει και την τελευταία ιδιοκτησία του στις Σέρρες, την κατοικία του στην οδό Αριστοτέλους και Γενναδίου. Στο πωλητήριο συμβόλαιο τον εκπροσώπησε η σύζυγός του Σωτηρία (κάτοικος Θεσσαλονίκης, οδός Αμαλίας 10).

Επίλογος

Επιχείρησα ένα πρώτο σχεδιασμό για την ζωή και το έργο στην πόλη μας του Καππαδόκη Περικλή Σταυρίδη, έχοντας αρχικά κατά νου να το εντάξω (ως μελέτη περίπτωσης) στο γενικότερο θέμα της δράσης των μηχανικών του μεσοπολέμου στις Σέρρες. Υπενθυμίζω ότι το διάστημα 1929-1941 ως νομομηχανικός Σερρών υπηρετούσε ο Γεώργιος Βασιλ. Βασιλείου¹⁵, ο Λαδίσλαος Αντ. Ράϊτσερ ή Ράϊτζελ (κινηματοθέατρο Κρόνιο, ξενοδοχείο Μητρόπολις, οικία Δουρδουλάκη κ.ά), ο Εμμανουήλ Γεωργ. Καλλιωντζής¹⁶, ο Δημήτριος Τ. Πολυμέρης. Εργάστηκαν επίσης περιστασιακά οι Αιμίλιος και Φαίδρος Αυδής και Αθανάσιος Ταχταντζής από τη Θεσσαλονίκη¹⁷, ο Βασι-

15. Γεώργιος Βασιλείου, πολιτικός μηχανικός, διπλ. Ecole d'ingenieurs de l'Universite de Lausanne 1906. Εργάστηκε στην Ελβετία και στην Αίγυπτο (1908-1912). Κατατάχθηκε στη συνέχεια στον ελληνικό στρατό και εισήλθε στη Θεσσαλονίκη το 1912. Υπηρέτησε ως έφεδρος τεχνικός αξιωματικός στον στρατό Εθνικής Αμύνης διατελέσας διοικητής του ελληνικού Λόχου Μηχανικού κατά την μάχη του Σκρα και της Δοϊράνης, τιμηθείς με στρατιωτικό μετάλλιο αξίας Δ' τάξεως και με μετάλλιο ανδρείας του γαλλικού στρατού. Υπηρέτησε ως μηχανικός του Υπουργείου Συγκοινωνίας κατά την Ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης (1920) στη συνέχεια ως προϊστάμενος τεχνικών υπηρεσιών στεγάσεως προσφύγων (1923-1928), ως Νομομηχανικός Σερρών (1928-1941), ως προϊστάμενος σχεδίων πόλεως Θεσσαλονίκης και μεταπολεμικά ως μηχανικός υπηρεσίας ανοικοδομήσεως. Συνταξιοδοτήθηκε το 1952. Βλ. *Τεχνική Επετηρίς* 1934, σ. 39 και νεκρολογία του στα *Τεχνικά Χρονικά*, 1958.

16. Γεννήθηκε το 1907 στη Ξάνθη και αποφοίτησε από το ΕΜΠ το 1930. Δημομηχανικός των Σερρών από το 1931 (βλ. μητρώο μελών Τ.Ε.Ε)

17. Ο Αθανάσιος Ταχταντζής του Θωμά γεννήθηκε το 1888 και αποφοίτησε από τα Ζαρίφεια Διδασκαλεία Φιλιππουπόλεως. Διπλωματούχος Ingenieur Constructeur του Πολυτεχνείου Λωζάννης (1912). Σε υπεύθυνη δήλωση στο μητρώο μελών ΤΕΕ με ημερομηνία 25η Οκτωβρίου 1930 οι αδελφοί Αυδή (Αιμίλιος και Φαίδρος), Αθ. Ταχταντζής και Νοέλ Παλινύ (Ρογκότη 2, Θεσσαλονίκη) δηλώνουν υπεύθυνα ότι σε κοινή συνεργασία, είτε ο καθένας χωριστά έχουν εκπονήσει τις μελέτες, επιβλέπει την κατασκευή ή αναλάβει την εργολαβία των εξής έργων: Γυμνάσιο Σερρών, Γυμνάσιο Κιούπκιοϊ, Σχολείο Ροδολείβους, Τσανάκλειος Σχολή Κομοτηνής, Σχολείο Δοβίστης, Δημοτικό Νοσοκομείο Κομοτηνής, Σχολή Ντεπώ Θεσσαλονίκη, Σχολείο Βεζνίκου, ΧΑΝ Θεσσαλονίκης, 35 σχολικά παραπήγματα

Πρώην Ξενοδοχείο Majestic (αρχείο Χρ. Μελλίδη).

Οικοδομή Ιωάννου Σχοινά στην πλατεία Κρονίου. Μηχανικός ο Περικλής Σταυρίδης. Εργολάβος Εμμανουήλ Χουρδάκης (αρχείο Χρ. Μελλίδη).

λειος Ποντικόπουλος, που έδρασε και στην περιοχή Δράμας και Καβάλας. Την έντονη παρουσία ξένων μηχανικών στην ανοικοδομούμενη τότε πόλη συμπλήρωνε και η δραστηριοποίηση των μηχανικών της John Monks & Sons-Ulen & Co¹⁸ (Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης, Θεόδωρος Γενίδουνας, Πέτρος Λοπρέστης κ.ά), της εταιρείας “Η Τεχνική” (Αλ. Μ. Καλκάνης, κατασκευαστής πολλών προσφυγικών κατοικιών), της εταιρείας «Προμηθέας» (Μάριος Καρδαμίτσης)¹⁹ της εταιρείας «Τέκτων», του παραρτήματος του Τεχνικού Τμήματος της εταιρείας “Γεωπονική” του Γεωργίου Διονυσίου Κιουτσούκη, της εταιρείας του Δάνου Πόλατ, κ.ά. Αλλά και αξιόλογοι εμπειρικοί μηχανικοί, όπως ο Ευθύμιος Ντούτκας, ο Στέφανος Σ. Μαρτίνοβιτς²⁰ και ο Πέτρος Σαβίνωφ.

Παρόλα αυτά στην πορεία παρέκλινα από τον αρχικό μου στόχο και επικεντρώθηκα όχι τόσο στο τεχνικό αποτύπωμα του Σταυρίδη, όσο στο ανθρώπινο. Επικεντρώθηκα στην προσπάθειά του να ριζώσει στην νέα του πατρίδα, τις Σέρρες. Μια προσπάθεια που σκόνταψε στα πολεμικά

Μακεδονίας, Εκκλησία Σέμαλτου, Πρόσνικ κ.λπ. (πηγή: μητρώο μελών ΤΕΕ).

18. Η εταιρεία είχε αναλάβει το έργο της αποξήρασης της κοιλάδας του Στρομόνα. Διατηρούσε γραφεία στην πόλη των Σερρών, στη θέση του παλιού Νοσοκομείου Σερρών με σχεδιαστικό τμήμα.

19. Ο Μάριος Καρδαμίτσης, εργάστηκε στις Σέρρες από το 1929 έως το 1939. Αρχικά στην εταιρεία «Τεχνική» του Καλκάνη που είχε αναλάβει την κατασκευή των προσφυγικών κατοικιών στον συνοικισμό Ν. Ιωνίας αξίας 5 εκατ. δρχ. ως υπεργολάβος του Μακρή. Το 1930 μεταπήδησε στην εταιρεία «Προμηθέας» ΑΟΤΕ του Πανσανία Γ. Μακρής ως μηχανικός των οδών Σερρών-Σιδηροκάστρου, Σερρών-Νιγρίτας και αργότερα αναλαμβάνει υπεργολαβίες από την Monks-Ulen. Παράλληλα με τα έργα οδοποιίας ο Καρδαμίτσης κτίζει τέσσερα σχολικά συγκροτήματα, το συγκρότημα των ξενοδοχειακών λουτρών Σιδηροκάστρου, τον ναό του Προφήτη Ηλία στην Πρώτη Παγγαίου και πολλές ιδιωτικές κατοικίες στην πυρίκαυστο. Ταυτόχρονα συμμετέχει στην αθλητική και κοινωνικοπολιτική ζωή της πόλης και συναναστρέφεται τους επιστήμονες της πόλης. Επιστρέφει στην Αθήνα το 1936. Βλ. Μ. Καρδαμίτση-Αδάμη, «Ο Μάριος Καρδαμίτσης στις Σέρρες», στα *πρακτικά του Γ' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Οι Σέρρες και η περιοχή τους. 100 χρόνια από την απελευθέρωση (1913-2013)*, Σέρρες 2016, 593-611.

20. Ο Στέφανος Μαρτίνοβιτς του Συμεών (1874-;) ήταν ένας από τους πιο φημισμένους μηχανικούς-κατασκευαστές του μεσοπολέμου. Έκτισε πολλές οικοδομές στην πόλη των Σερρών μεταξύ των οποίων τις κατοικίες (με καταστήματα στο ισόγειο) των αδελφών Γεωργίου και Νικολάου Νικολαΐδη επί της οδού Βασιλέως Βασιλείου (1925), τις κατοικίες με καταστήματα των αδελφών Δημητρίου και Πέτρου Πετράκογλου επίσης επί της οδού Βασιλέως Βασιλείου (1926) και καπναποθήκη στην περιοχή Αγίου Αντωνίου (πιθανότατα αυτήν της Αυστροελληνικής). Ως μηχανικός καταγράφεται και ο πρώτος του ξάδελφος, ο Αντώνιος Μαρτίνοβιτς του Γεωργίου (1874-;) καθώς και ο Μιχαήλ Μαρτίνοβιτς (1889-;) και Θεόφιλος Μαρτίνοβιτς (1889-;). Βλ. Ταχισοσλής, Ν. (2013), *Σερραϊκές Οικογένειες 19ος αι.-1913*, σ. 212.

γεγονότα των καιρών του. Τα ίχνη του όμως στην πόλη έμειναν. Το πέραςμά του από τις Σέρρες τις δεκαετίες '20 και '30 θυμίζει το καταρρέον σήμερα τριώροφο κτίριο των αδελφών Χατζηνικολάου (μετέπειτα ξενοδοχείο Majestic) στη γωνία των οδών Ερμού και Μελά και το κτίριο στην πλατεία Κρονίου (αρχικά ιδιοκτησία του καπνεμπόρου Ιωάννη Β. Σχοινά). Ασφαλώς και πολλά άλλα κτίρια (ιδίως στην πυρικήαυστο), τα οποία δεν κατόρθωσα ακόμη να εντοπίσω.

Τον Περικλή Σταυρίδη συνδέει όμως άρρηκτα με την πόλη, όχι μόνο η επαγγελματική δράση και τα πρώτα χρόνια της οικογενειακής του ζωής, αλλά και ένα πρόσφατο γεγονός. Η κόρη του Λένα, αν και έζησε 64 χρόνια στην Αμερική, ζήτησε, όταν πέθανε το 2015, να σκορπίσουν τη στάχτη της στο Αιγαίο. Πράγμα που έγινε το καλοκαίρι του 2016 από τον γιο της Paul. Και κάτι ακόμη. Το ίδιο καλοκαίρι, ο Paul, τιμώντας τις παιδικές αναμνήσεις της Λένας από την πόλη των Σερρών, έφερε και σκόρπισε στον λόφο του Κουλά, λίγη από την τέφρα της, πολύ κοντά στον τόπο, όπου ως μικρό κορίτσι πρωτο-χαμογέλασε στη ζωή, μέσα στον ολάνθιστο πατρικό της κήπο... πριν ακόμη ξεκινήσει το μακρύ ταξίδι της στον κόσμο. Το κορίτσι με τις πολλές διακρίσεις που περιέλαβε την πόλη μας στον τίτλο της αυτοβιογραφίας της: «The Road from Serres. A feminist Odyssey» (2014).

Πηγές

Υποθηκοφυλακείο Σερρών (ΥΠ-Σ)

Μητρώο ΤΕΕ

Αρχείο Paul Astin

Σημείωση: Ευχαριστώ θερμά τον Paul Astin, εγγονό του Περικλή Σταυρίδη, για την παραχώρηση φωτογραφικού υλικού από το οικογενειακό του αρχείο.